

УДК 658.012.32

Бубенко П. Т.

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС

Розглянуто особливості та недоліки існуючої системи державного управління соціально-економічним розвитком, у тому числі на регіональному рівні. Досліджено вплив специфічної економічної категорії — регіональних економічних інтересів — на характер та зміст комплексних регіональних проєктів і програм, а також місце науково-технологічного потенціалу як головного чинника інноваційного росту економіки.

Успішне подолання кризових явищ та прискорення соціально-економічного розвитку потребують інших, у порівнянні з існуючими, методів та форм управлінських рішень. Досягти цього прискорення можливо тільки в умовах нової якості економічного зростання, що забезпечується на основі впровадження в господарську практику передових досягнень науково-технічного прогресу. Головне тут — зміцнення зв'язків науки з виробництвом, створення таких організаційно-економічних засад інтеграції, які відкривали б шляхи швидкого проходження наукових ідей від їх народження до широкого впровадження в дію.

Прикорм є те, що за минулий період, коли Україна розпочала власні політичні та соціально-економічні перетворення, регіональному рівню управління приділялось дуже мало уваги і він мав незначний вплив на загальні макро- та мікроекономічні процеси. Хоча, на думку ряду вчених, яку автор теж поділяє, при розумному ставленні до територіального планування та управління, в основі якого лежить повне функціонування окремих економіко-адміністративних районів, нашій державі вдалося б істотно пом'якшити негативні наслідки економічної кризи, яка її охопила [1, с. 74].

Питанням розробки основ формування державної регіональної політики, регіонального розвитку, удосконалення системи управління економікою, розподілу господарської компетенції та відповідальності між центром і регіонами присвячена велика кількість досліджень відомих українських вчених, академіків НАН України, таких, як М. Г. Чумаченко [2, с. 39 – 49], М. І. Долішній [3, с. 7 – 17], В. К. Мамутова [4, с. 5 – 10] та ін. Між тим, аналіз останніх досліджень і публікацій на цю тему свідчить про те, що відсутність у державі сучасних галузевих, міжгалузевих та регіональних господарських і управлінських структур, діяльність яких була б скоординована єдиним загаль-

нодержавним стратегічним плануванням, неадекватність наукового супроводу опанування господарським комплексом інноваційних важелів зростання є складовими повільних темпів розвитку економіки.

Таким чином, постановка проблеми в загальному вигляді полягає у відпрацюванні науково обґрунтованих підходів до вироблення інноваційної стратегії соціально-економічного розвитку регіонів, у пошуці напрямків структурних реформувальних в економіці, модернізації системи управління. Метою статті є науково-методологічне обґрунтування і вдосконалення організаційно-економічних механізмів збалансованого управління та регулювання регіонального розвитку.

Означена проблематика пов'язана з важливими науковими завданнями, що містяться, зокрема, у постанові президії НАН України від 16.12.2002 р. №301 "Про наукові засади розподілу господарської компетенції та відповідальності між центром і регіонами", яка зорієнтована саме на розробку і запровадження науково обґрунтованих алгоритмів та систем управління соціально-економічним розвитком як на державному, так і регіональному рівнях, на якнайшвидший перехід національної економіки, виробничих структур на інноваційні рейки господарювання.

Сьогодні центр тяжіння структурних перетворень, процесу управління економікою фактично переноситься в регіони. Тому при обґрунтуванні принципів, які визначають регіональні засади і зрізи загальної політики держави, повинні вирішуватись питання знаходження загальнодержавних і регіональних інноваційно-інвестиційних критеріїв, стимулювання розвитку ключових точок соціально-економічного росту, проведення постійного моніторингу фінансового стану регіонів і їх реальних можливостей у здійсненні таких перетворень.

Нині спостерігаються непослідовні управлінські дії, хибні, по суті, засади державної політики, які спрямовані на консервацію гіпертрофованої ролі міністерств та відомств, що разом з підприємствами не можуть знайти спільних оптимальних рішень у господарському будівництві. Є зрозумілим те, що головний економічний зміст такої політики, який не дозволяє говорити про будь-яку власну, зокрема, регіональну політику, полягає в практично повній централізації бюджетної системи.

Після реформи системи державного управління, яка подавалася з великою помпою три роки тому, посилились повноваження одного органу управління — Адміністрації Президента України — і відбулося скорочення міністерств за рахунок їх перейменування у комітети, та введенням нового інституту державних секретарів.

За роки незалежного існування чисельність управлінь різного рівня в Україні зросла в 3 рази, хоча за той же час населення країни скоротилося

більш ніж на 3 млн. чол. Ще більшими темпами зростають витрати на фінансування апарату управління. Так, видатки Держбюджету на функціонування органів державного управління у 2001 році були встановлені в розмірі 2,6 млрд. грн., що в 2,4 рази більше, ніж у 1999 році [5, с. 9]. І зовсім протилежну ситуацію спостерігаємо, коли мова йде про державну підтримку науки, науково-технічного прогресу. Якщо у 1999 році загальнонаціональні витрати на науку в Україні склали 1,02% легальної частини валового внутрішнього продукту, то в 2001 році ця частка дорівнювала лише 0,34% ВВП, тобто зменшилась у три рази [6, с. 27; 7, с. 13].

Такі яскраві приклади відображають концептуальну слабкість загальнодержавної доктрини влади та державного управління, що існує сьогодні, а з іншого боку — гнітючий реальний стан справ щодо реалізації проголошеного Президентом України переходу на інноваційний шлях розвитку її економіки.

Коли Верховна Рада затверджує Державний бюджет, кожного року здійснюється перерахування доходів більш розвинених регіонів — менш розвинених. Але більше доцільним буде залишити ці кошти їх володарям на власний інноваційний розвиток, на розвиток промислового, сільськогосподарського комплексів, високотехнологічних галузей, науково-освітньої сфери.

Очевидною є безперспективність та згубність такої політики, оскільки вона не дає можливостей для здійснення власних інвестицій окремим промисловим регіонам, відкидає будь-які стимули до поширення відтворювальних процесів, загального підвищення виробництва і врешті-решт це приводить найбільш розвинені регіони до жебрацтва, тим самим "заганяючи" всю економіку держави в глухий кут. Між тим, саме ці регіони є майже єдиною економічною надією України і потребують виваженої, стимулюючої соціально-економічної політики, що вимагає залучення великих інвестиційних і кредитних ресурсів у найбільш вагомій регіональній програмі соціально-економічного розвитку. У свою чергу, ефективність таких програм буде тим більшою, чим більшим буде ступінь децентралізації та регіоналізації всієї фінансово-інвестиційної політики. Тому згідно з твердженням А. Гугеля "... в умовах сьогодення саму можливість збереження і оновлення економічного фундаменту можна буде досягти тільки на регіональному рівні, і краще, що можуть зробити у цьому відношенні загальнодержавні структури — це відмовитись від претензій на централізоване регулювання інвестиційних процесів і створити необхідну законодавчу і нормативну базу для їх реалізації" [7, с. 30].

Аналіз проблем територіального розвитку та загальний досвід в удосконаленні практики регіо-

нального управління дозволяють нам зробити певні висновки. Головний з них полягає в необхідності розробки й реалізації у руслі загальнодержавної стратегії реформ індивідуалізованих регіональних проєктів і програм соціально-економічного розвитку, за якими на новій правовій та організаційно-економічній основі повинні бути знайдені й задіяні особи, найбільш властиві та прийнятні до умов конкретних територій (регіонів) механізми їх стабілізації, відродження та розвитку.

Звідси випливає необхідність визначення складових рушійних сил регіонального розвитку, їх місця в структурі системи управління. Сталий розвиток регіону в значній мірі залежить від того, наскільки повно враховані та реалізовані принципи організації та управління його життєдіяльністю. Головне — щоб система регіонального управління базувалась на використанні економічних законів і чинників у практиці господарського життя та механізмах їх практичної реалізації.

Істотний вплив на характер та результати вибору окремим регіоном стратегії та механізмів регулювання свого розвитку чинять територіальні та загальнонаціональні інтереси, тому дуже важливо компетентно їх урівноважити. З позицій регіону такими інтересами, зокрема, є:

стабільність та передбаченість загальнонаціональної політики, суспільно-політичної ситуації;

наявність власних бюджетно-фінансових, майнових, інвестиційно-правових та інших економічних можливостей регулювання;

сприятливі умови для використання трудових, господарських, інтелектуальних, духовних ресурсів і можливостей;

забезпечення відповідної інфраструктури як власного регіону, так і міжрегіональних зв'язків.

Регіональні економічні інтереси існують об'єктивно і становлять специфічні, такі, що викликані реальними умовами, мотиви та дії людей, які мешкають у даному регіоні. Ці інтереси спрямовані на відтворення факторів життєдіяльності в регіональній ланці соціально-економічної та господарської структури суспільства, на задоволення матеріальних і духовних потреб мешканців регіону за допомогою ефективних засобів територіального господарювання.

Середовище становлення та реалізації регіональних інтересів — явище дуже різноманітне, складне, багаторівневе, тому радикальних змін у процесах регіоналізації можна досягти лише шляхом комплексного їх розповсюдження на виробництво, трудові відносини, відносини власності та управління.

Основною формою реалізації регіональних інтересів та особливостей є комплексні регіональні програми та проєкти, котрі гармонійно пов'язують

як територіальні, так і галузеві особливості. Якщо у вихідному стані регіональної системи без зайвих труднощів визначається вся сукупність робіт, котрі необхідно здійснити для переведення параметрів існуючої системи у нову якість, або новий стан, і є необхідні для цього ресурси, тоді перехід такої системи з вихідного стану в кінцевий здійснюється за допомогою розробки та реалізації проекту — детермінованого набору взаємопов'язаних організаційно-економічних заходів. Але, коли у вихідному стані немає чіткого уявлення про майбутній кінцевий стан системи та відсутній необхідний арсенал ресурсів і технологій, то тоді реорганізація системи класифікується як проблема, котра має реалізуватися шляхом розробки програми.

Програма відрізняється від проекту наявністю в ній дослідницьких, аналітичних і прогнозних робіт, що дає можливість у ході її реалізації здійснювати періодичний моніторинг проведеної реорганізації, змінювати і логоджувати у разі необхідності параметри бажаного кінцевого стану регіональної системи. Через це програма охоплює більш широке коло питань, більш масштабна за складом робіт і менш детермінована. Цільова комплексна регіональна програма — це директивний адресний документ (план), який становить пов'язаний за ресурсами, виконавцями і строками реалізації комплекс соціально-економічних, організаційно-правових, науково-дослідних та інших завдань і заходів, спрямованих на вирішення актуальних питань регіонального розвитку.

З цих визначень випливає провідна роль науково-технічного фактора, необхідність мобілізації регіональних резервів посилення інтеграції науки та виробництва. На жаль, сьогодні інтеграційні процеси у сфері науково-виробничої діяльності в масштабах регіону ще не набули достатнього розвитку. Між тим, поєднання науково-технічного та виробничого потенціалів у регіональні науково-виробничі комплекси — питання дуже актуальне. Про це свідчить збільшення кількості проблем науково-технологічного розвитку регіонів, підвищення у зв'язку з цим загальної частки регіонально спрямованих науково-дослідних та конструкторсько-технологічних робіт, посилення інтенсивності горизонтальних зв'язків між чисельними науковими, промисловими підприємствами та організаціями регіону.

У практиці регіональної взаємодії науки та виробництва накопичено достатній досвід формування та використання різних варіантів організаційних і економічних форм зв'язку на міжгалузевій і міжвідомчій основі. Незважаючи на деякі природні розбіжності, регіональним формам зв'язку властиві й загальні риси: головною метою їх формування є створення сприятливих умов для вирішення специфічних науково-технічних, соціально-економічних і

екологічних регіональних проблем; за допомогою нових регіональних структур робиться спроба посилення інтеграційних процесів у ланці "наука — техніка — виробництво", подолання відомчих бар'єрів у процесі реалізації міжгалузевих досліджень; кожна з форм тією чи іншою мірою повинна забезпечити найбільш ефективно використання регіонального науково-технічного потенціалу для технічного оновлення зосередженого в регіоні промислового комплексу.

Не буде помилковим вважати, що посилення науково-виробничої інтеграції в регіоні значною мірою залежить від рівня розвитку, масштабів і можливостей розташованого в ньому науково-технологічного потенціалу. Природно, що регіони держави значно відрізняються один від одного як чисельністю, так і рівнем розвитку потенціалу науки. Тому ці розбіжності повинні враховуватись при розробці науково-технічної політики з обов'язковим відображенням основних напрямків нівелювання, зменшення диспропорцій у розвитку і розміщенні наукового потенціалу за регіонами держави.

Разом з цим значні резерви посилення інтеграції науки з виробництвом полягають у недовикористанні можливостей наявного потенціалу науки, насамперед, регіональних резервів інтенсифікації науково-технічної діяльності. Чисельні проблеми регіонального розвитку можуть бути розв'язані на місцях науковими силами даного регіону з урахуванням існуючої специфіки розвитку та спеціалізації його наукового комплексу або із залученням наукового потенціалу сусідніх регіонів шляхом концентрації наукових сил різної відомчої підпорядкованості на найважливіших напрямках досліджень.

На жаль, сьогодні вплив науково-технічного потенціалу на розвиток господарського комплексу окремих регіонів істотно відрізняється. Так, у наукових організаціях Північно-Східного регіону доля витрат на науково-дослідні роботи, що виконувались за замовленням підприємств регіону, складає за останні п'ять років у середньому 18 — 23%, Придніпровського регіону — відповідно 24 — 30%, Західного регіону — 30 — 35%, а Донецького — більше половини. Загальний масштаб впливу науково-технологічного комплексу на розвиток регіонів, розрахований за деякими параметрами інтеграції науки та виробництва (часткою науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, спрямованих на розв'язання регіональних проблем; співвідношенням працівників, зайнятих у галузях матеріального виробництва, і наукових кадрів, які забезпечують розвиток цих галузей у регіоні; інтегральним показником сприйнятливості виробничого потенціалу до науково-технічного прогресу) складає лише 8 — 13%.

Комплексний розвиток продуктивних сил регіону неможливий без науково-технічного забезпечен-

ня цього процесу. Тому, окрім загальної спрямованості на вирішення пріоритетних проблем розвитку науки і техніки в загальнодержавному масштабі, науково-технічний потенціал кожного регіону повинен бути максимально зорієнтований на розробку специфічних, власних проблем науково-технологічного розвитку, що мають певну актуальність для відповідних регіонів.

Література: 1. Регионы Украины: поиск стратегии оптимального развития. Колл. моногр. / Под ред. А. П. Гоникова. — Харьков: ХГУ, 1994. — 304 с. 2. Чумаченко М. Г. Проблемы регионального управления в Украине // Региональная экономика. — 1996. — №1-2. — С. 39-49. 3. Долишній М. Ш., Молшенець О. С. Ринкові механізми регіонального управління // Регіональна економіка. — 2001. — №1. — С. 7-17. 4. Мамутов В. К. Распределение компетенции и ответственности между центром и регионами // Социально-экономические аспекты промышленной политики: теоретические аспекты регионального развития и модели инновационного развития территорий. — Донецк: Институт экономики промышленности НАН Украины, 2002. — С. 5-10. 5. Малицький В. А. Доктрина власти должна исходить из жизненных интересов народа // Проблемы науки. — 2002. — №12. — С. 5-16. 6. Науково-технічний потенціал України: стан, проблеми, перспективи розвитку. — К.: ЦДНТІПН НАН України ім. Г. М. Доброва, 2000. — 64 с. 7. Про підсумки роботи Міністерства освіти і науки України в сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності за 2000 рік. — К.: Б. М., 2001. — 40 с. 8. Гугель А. Региональные аспекты политического и социально-экономического развития Украины // Регион. — 1997. — №1. — С. 28-30.

Стаття надійшла до редакції
24.01.2003 р.

УДК 334.722.8

Панасюк Н. О.

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ КУЛЬТУРОЮ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

У статті аналізуються соціальні аспекти формування та розвитку корпоративної культури. Взаємини суб'єктів організації розглядаються як взаємозв'язок культур. Розкривається важлива роль зміщення акценту з матеріальних факторів виробництва на людський.

В умовах мінливої природи сучасних організацій корпоративна культура має вирішальне значення. У великих компаніях, які успішно функціонують, тру-

дова діяльність співробітників здійснюється в межах складних соціальних систем, які істотно впливають на робочі процеси. Усередині організації діє могутня сила, що визначає індивідуальну та групову поведінку. Організаційна культура — це набір допущень, переконань, цінностей і норм, що розділяються всіма членами організації. Культура організації належить до тих неформальних аспектів організаційного життя, що вирішальним чином впливають на діяльність організації [1]. Оскільки культура — динамічне системне поняття, вона впливає практично на всі події, що відбуваються в організації.

Тому знаходження і втілення в життя напрямків активізації механізмів управління корпоративною культурою дасть можливість підвищити роль людського фактора в управлінні корпоративною власністю, що є важливою та актуальною на сьогодні проблемою економіки України.

Серед публікацій, які було проаналізовано, насамперед треба виділити роботи провідних вчених-економістів, які досліджували дану проблему. Серед них — роботи західних фахівців: Ньюстрома Дж. В., Девіса К., Роберта Брюса Шо, Майерса Д. [1; 2], в тому числі праці іноземною мовою, авторами яких є: R. A. Noe, D. R. Denison, W. Wilhelm, A. M. Pettigrew, а також роботи українських та російських науковців: Гончарова В. М., Александрова В. В., Бронницького О. М., Каткова В., Співака В. А. [3; 4].

Підсистемою навколишнього середовища є соціальна культура, з правилами та вимогами якої індивіди живуть та працюють, яка "подає" їм безліч сигналів про можливу поведінку людини, яка має певний життєвий досвід. Працівники фірми також є членами суспільства, мають родини, коло друзів і знайомих, тому ставлення до працівників у фірмі стає предметом обговорення й оцінки багатьох людей, що входять до кола спілкування персоналу фірми.

Усередині окремої організації соціальна система включає всіх її співробітників і їх відносини один з одним і навколишнім світом. На думку соціального психолога Курта Левіна [2], поведінка працівників (П) становить функцію взаємодії їхніх особистісних характеристик (Х) і умов навколишнього середовища (З), або $P = f(X, C)$.

Метою даної роботи є узагальнення значення корпоративної культури, виділення її індикаторів та розробка рекомендацій щодо ефективного управління корпоративною культурою корпорації.

Значення організаційної культури визначається низкою обставин:

по-перше, вона додає співробітникам організаційної ідентичності, визначаючи уявлення про компанію, є важливим джерелом стабільності і наступності, що створює в її співробітників почуття безпеки;